

Zestig jaar

● *Mannetje rosse grutto met kleurringen. Foto: Tim van der Meer.*

In dit artikel schetsen de ringers van Vogelringstation (VRS) Castricum de geschiedenis van het vogels ringen bij VRS Castricum en geven een blik op de toekomst. VRS Castricum draagt met grote inzet van vrijwilligers al zestig jaar bij aan divers vogelonderzoek. Hierdoor is een lange tijdreeks aan gegevens opgebouwd. Onderzoek met zenders is in opkomst en ontsluit nieuwe kennis.

Ringonderzoek

Vogels verplaatsen zich over lange afstanden, net als mensen trekken ze de hele wereld over. Sinds jaar en dag kijken en luisteren mensen naar vogels. Daarbij worden we geïntrigeerd door de schitterende kleuren en prachtige zang. Het trekgedrag van vogels is lang een mysterie geweest. Zo werd vroeger bijvoorbeeld gedacht dat zwaluwen 's winters in de modder onder water in winterslaap gingen. In de loop van de twintigste eeuw werd een methode

bedacht om vogels individueel te merken en zo hun verplaatsingen te bestuderen. Dit werd gedaan door middel van een metalen ringetje om de poot. De eerste experimenten met metalen ringen werden in 1899 uitgevoerd in Denemarken door Hans Christian Cornelius Mortensen (Norwegian Bird Ringing Centre, 2020). Uiteindelijk bleken de zinken ringen te zwaar en werden ze vervangen door aluminium ringen, die vandaag de dag nog steeds gebruikt worden. Door de unieke code

op de ring werden vogels individueel herkenbaar gemaakt en ook werd geregistreerd waar en wanneer de vogel gevangen en geringd was. Het moderne 'ringonderzoek' begon.

Uitbreiding onderzoek

Vogels werden eerst vooral geringd om meer inzicht te krijgen in de herkomst en bestemming van individuen. Op den duur werden voor wetenschappelijk onderzoek steeds meer gegevens genoteerd tijdens het ringen. Zo worden bijvoorbeeld de

vogels ringen

in Castricum

● Ringers bij het slagnet met gevangen kramsvogels in de winter. Foto: Arnold Wijker.

lengte van vleugel, snavel en tarsus (onderbeen) gemeten. Vogels kunnen met specifieke kenmerken en maten per soort op geslacht en leeftijd worden gebracht. Om te bepalen hoe vogels er conditioneel voor staan wordt gekeken naar de rui- en vetscores van vogels. Deze verschillende gegevens vertellen ons meer over de individuele conditie. Door het regelmatig vangen van meerdere vogels kan dit ook op soort- en soms ook populatieniveau bekeken worden. Lokale broedvogels kunnen gedurende het jaar meermaals worden gevangen, waarmee bijvoorbeeld het verloop van het gewicht gedurende het broedseizoen gevolgd kan worden. Het terugvangen van vogels levert ook interessante gegevens op over de overleving van vogels. Zonder het vangen, ringen en bestuderen van vogels in de hand

zijn deze waardevolle gegevens voor onderzoekers niet te verkrijgen.

Vogeltrekstation

Het ringwerk heeft geleid tot een lange tijdreeks aan gegevens. Deze gegevens worden in Nederland ondergebracht bij het Vogeltrekstation, tegenwoordig gevestigd in Wageningen. Deze grootschalige verzameling van gegevens over een lange tijd is onmisbaar voor initiatieven bij soortbescherming (Vogeltrekstation, 2020b). Uit deze gegevens kunnen we bijvoorbeeld plaatstrouweid, broedsucces en overleving van soorten afleiden. Deze inzichten kunnen gebruikt worden bij de gerichte bescherming van een soort of zijn habitat. De algemene doelstelling van het Vogeltrekstation kan worden samengevat als het vergaren van kennis over trek, aantallen,

overleving en reproductie van vogels (Vogeltrekstation, 2020a). Op gevestigde vogelringstations zoals VRS Castricum worden alle vogelsoorten die worden gevangen geringd. Bij de coördinatie van het ringwerk in Nederland registreert het Vogeltrekstation alle verzamelde gegevens van ringvangsten en staat zij in contact met buitenlandse ringcentrales waardoor terugmeldingen van Nederlandse ringen in het buitenland geregistreerd worden (en vice versa). Het Vogeltrekstation coördineert ook vele onderzoeksprojecten.

Bij wetenschappelijk onderzoek worden vogels tegenwoordig vaak uitgerust met kleurringen om vogels in het veld individueel beter herkenbaar te maken zonder de vogel opnieuw te hoeven vangen. Hierdoor neemt het aantal terug-

● Ringvangst Siberische sprinkhaanzanger (2017). Foto: Arnold Wijker.

meldingen van individuen sterk toe. Daarnaast worden vogels steeds vaker uitgerust met kleine satelliet-zenders of dataloggers om precieze

den van soorten en ondersoorten. Tot slot draagt het ringstation bij aan onderzoek naar de verspreiding van (griep)virussen en zoönosen onder

zijn fijnmazige netten waar de vogels tegenaan vliegen en als het ware in een zak van het net belanden. Bij het vangen met slagnetten werden vroeger lokvogels gebruikt. Lokvogels werden tot enkele jaren geleden ook in Castricum gebruikt, maar zijn nu vervangen door het afspelen van digitaal geluid.

Op deze manier hebben de bij VRS Castricum verzamelde gegevens bijgedragen aan verschillende onderzoeken.

verplaatsingen in kaart te brengen. Ook VRS Castricum helpt waar mogelijk met dergelijke onderzoeken mee. Zo is er bijvoorbeeld een langlopende samenwerking met het Koninklijk Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee (NIOZ) en de Rijksuniversiteit Groningen voor onderzoek naar de rosse grutto. Op deze manier hebben de bij VRS Castricum verzamelde gegevens bijgedragen aan verschillende onderzoeken. Een recent voorbeeld is het onderzoek naar de invloed van klimaatverandering op trekgedrag en overleving van rosse grutto's van Rakhimberdiev *et al.* (2018).

VRS Castricum draagt ook bij aan onderzoek naar taxonomie. Van zeer zeldzame vogels of vermoedelijke ondersoorten worden daarom enkele veertjes verzameld die voor DNA-analyse gebruikt kunnen worden. Hieruit volgen soms verrassende resultaten bij het onderschei-

(trek)vogels door het verzamelen van onder meer cloaca-uitstrijkjes en bloedmonsters.

Geschiedenis van VRS Castricum

VRS Castricum is opgericht in 1960 en is één van de traditionele vinkenbanen die langs de kust zijn gevestigd. Het ringstation ligt ter hoogte van Castricum in het open duin van het Noordhollands Duinreservaat. Het gebied wordt beheerd door PWN waarmee we nauwe banden onderhouden over ons vogelonderzoek. Het werk is altijd uitgevoerd door vrijwilligers, die van het vogels ringen hun hobby hebben gemaakt. Hun gedrevenheid heeft in de loop van de tijd bijgedragen aan de kwaliteit van het ringen op VRS Castricum nu. Eerst werden vogels alleen met slagnetten gevangen. Tegenwoordig gebeurt dit ook met tussen riet, struweel of in het bos staande mistnetten. Dit

In 2008 is er een boek uitgebracht over bijna een halve eeuw vogels ringen te VRS Castricum (Levering & Keijl, 2008). Dit boek staat vol met aantallen, timing van trek, gemiddelde maten en leuke anekdotes. In 2018 werd de 500.000ste vogel geringd, een heggenmus. De meest gevangen soorten in de afgelopen zestig jaar zijn spreeuw en zwartkop. Opvallende recente trends zijn de toename van het aantal gevangen bladkoningen en de toename van het aantal gevangen Cetti's zangers; laatstgenoemde broedt inmiddels ook in de buurt van ons onderzoeksgebied.

Net als bij het kijken naar vogels in het veld worden op ringstations wel eens zeldzame soorten gevangen of zelfs nieuwe soorten voor Nederland ontdekt. Het is niet het doel van het ringonderzoek, maar het is een leuk en leerzaam voordeel dat je ook zeldzame of cryptische

● *Vinkershut in het verleden.*
Foto: Arnold Wijker.

● *Ringers bij het slagnet met gevangen graspiepers.* Foto: Arnold Wijker.

vogelsoorten die men nauwelijks in het veld ziet in de hand van dichtbij kan bestuderen. Op VRS Castricum zijn de volgende soorten gevangen die ten tijde van de vangst nieuw waren voor Nederland: kalenderleeuwerik (1980), citroenkwikstaart (1984), Swinhoes boszanger (1990), Siberische sprinkhaanzanger (1991) en steenortolaan (2004).

Nieuwe onderzoekspaden

Zenders worden steeds meer gebruikt bij het onderzoek naar vogels. Zo is in 2020 een pilot gestart waarbij onder andere spreekwanden en veldleeuwerik voorzien worden van zenders die communiceren met het netwerk van het Motus Wildlife Tracking System (Motus, 2020). De ontvangstmasten van dit netwerk staan op strategische plekken langs de kust. Met dit systeem kunnen vragen beantwoord worden over vertrektijden, trekrichting en snelheden die vogels bereiken tijdens de trek. In het voorjaar van 2019 hebben onderzoekers van het NIOZ bij VRS Castricum een rosse grutto van een zender voorzien. Dit vrouwtje legde na het loslaten via een tussenstop in de Waddenzee de lange reis naar Taimyr in Siberië af om daar te broeden. Het gebruik van zenders levert uiteindelijk meer data op per individu. Niet alleen tijdens

de trek, maar ook in overwinterings- of broedgebieden kunnen vogels met zenders op de voet gevolgd worden. Zenders kunnen de klassieke methode van ringen echter niet zomaar vervangen. Ze zijn bijvoorbeeld vaak te groot om op kleinere vogelsoorten te gebruiken. Het ringen heeft daarnaast de voordelen van relatief lage kosten, minimale impact op de vogel, langdurige vergelijkbaarheid van een groot aantal gegevens en de relatieve eenvoud van het uitvoeren (Vogeltrekstation, 2020b).

Klimaatverandering heeft invloed op vogelpopulaties. Zo lijkt het dat soorten die normaliter in Zuid-Europa voorkomen vaker in Nederland opduiken. Ook oostelijke soorten die voorheen zeldzaam waren, zoals bijvoorbeeld de bladkoning, worden meer gezien en geringd. Ringonderzoek kan hier mogelijk meer licht op werpen. Juist door dergelijke vraagstukken blijft het vogelringen ook in de toekomst interessant. VRS Castricum blijft streven om bij te dragen aan (wetenschappelijk) onderzoek. Daarnaast hopen wij natuur liefhebbers en met name de jeugd te enthousiasmeren voor het ringonderzoek. Zij kunnen bijvoorbeeld een dagje op bezoek komen en zo mogelijk meer betrokken raken bij de natuur.

Tim van der Meer
timvdmeer0@gmail.com
Piet Admiraal
pietadmiraal@gmail.com

Literatuur

- LEVERING, H.P.A. & G.O. KEIJL, 2008. Vinkenbaan Castricum 1960-2006 – een halve eeuw vogels ringen. VRS Castricum, Castricum.
- MOTUS, 2020. Motus Wildlife Tracking System. Website: <https://motus.org/>. Bekeken op 20 september 2020.
- NORWEGIAN BIRD RINGING CENTRE, 2020. Bird ringing as a scientific method. Website: <http://norskringmerkingssentral.no/en/bird-ringing-as-a-scientific-method>. Bekeken op 15 juli 2020.
- RAKHIMBERDIEV, E., S. DUIJNS, J. KARAGICHEVA, C.J. CAMPHUYSEN, VRS CASTRICUM, A. DEKINGA, R. DEKKER, A. GAVRILOV, J. TEN HORN, J. JUKEMA, A. SAVELIEV, M. SOLOVIEV, T.L. TIBBITTS, J.A. VAN GILS & T. PIERSMA, 2018. Fuelling conditions at staging sites can mitigate Arctic warming effects in a migratory bird. *Nature Communications*, 9 (4263): 1-10.
- VOGELTREKSTATION, 2020a. 100 jaar vogels ringen. Website: https://vogel-trekstation.nl/nl/cijfers/100-jaar-vogels-ringen#quicktabs-100_jaar=0. Bekeken op 18 mei 2020.
- VOGELTREKSTATION, 2020b. Tien kritische vragen over het ringen van vogels. Website: <https://vogel-trekstation.nl/nl/tien-kritische-vragen-over-het-ringen-van-vogels>. Bekeken op 20 mei 2020.